

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น : กรณีศึกษาศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหน้าที่ครอบครัวในวัยรุ่น เขตรับผิดชอบศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น เขตรับผิดชอบศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น เขตรับผิดชอบศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ วัยรุ่นที่พักอาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวน 214 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธี Multi-stage random sampling เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ประกอบไปด้วยแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัว แบบสอบถามเพื่อประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว และแบบสอบถามทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้า วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS for Windows) สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น : กรณีศึกษาศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัวของวัยรุ่น พบว่า

วัยรุ่นเพศหญิงและเพศชาย มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน อายุ ของผู้ตอบแบบสอบถาม อายุ 15 ปี มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาอายุ 18 ปี และอายุ 16 ปี วุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นมากที่สุด ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า และชั้นประถมศึกษา สถานภาพในปัจจุบันของวัยรุ่น มากที่สุดกำลังศึกษา รองลงมา คือ ทำงาน และอยู่บ้าน ตามลำดับ

ข้อมูลด้านครอบครัววัยรุ่น พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่สมาชิกอยู่ร่วมกันมีจำนวน 4 คน รองลงมาคือ มีจำนวน 5 คน สมาชิกที่อยู่ร่วมกัน ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก รองลงมาคือ พ่อ แม่ ลูก และญาติ สถานภาพสมรสของบิดา มารดา ส่วนใหญ่ บิดา มารดา อยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ แยกกันอยู่ และหม้าย รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว พบว่า มีรายได้เฉลี่ย 5,000- 10,000 บาท/เดือน รองลงมา คือ น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน และ 10,000-20,000 บาท/เดือน ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาการทำหน้าที่ครอบครัว

การทำหน้าที่ครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า การทำหน้าที่ครอบครัว ด้านบทบาทและด้านความผูกพันทางอารมณ์ อยู่ในระดับสูง ส่วน ด้านการแก้ไขปัญหา การสื่อสารในครอบครัว การตอบสนองทางอารมณ์ และการควบคุม พฤติกรรม อยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการศึกษาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น

ทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทักษะชีวิตด้านความตระหนักรู้ในตนเองและความภาคภูมิใจในตนเอง อยู่ในระดับสูง ส่วนทักษะชีวิตในด้านการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและแก้ไขปัญหา และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด อยู่ในระดับปานกลาง

4. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น โดยภาพรวม พบว่า หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น เมื่อทำการวิเคราะห์เป็นรายคู่ พบว่า หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ในตนเอง และการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หน้าที่ครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการจัดการกับอารมณ์และความเครียด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ความสัมพันธ์ ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกัน

การเสพยาบ้าในวัยรุ่น : กรณีศึกษาศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การทำหน้าที่ครอบครัว

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การทำหน้าที่ครอบครัวเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สถาบันธัญญารักษ์ (2547 : 105) ที่ศึกษาผลการทำหน้าที่ครอบครัวก่อนการใช้โปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวกับครอบครัวของผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการรักษาในระยาระยะฟื้นฟูสมรรถภาพแบบเข้มข้นทางสายใหม่ (FAST model) ส่วนใหญ่มีการทำหน้าที่ครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งการติดสารเสพติดเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อ หนึ่งในปัจจัยนั้นก็คือ ครอบครัว ถึงแม้ในปัจจุบันจะพบว่าครอบครัวไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้วัยรุ่นเสพยาบ้า แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว จะพบว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและเป็นสถาบันแรกที่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด เป็นแหล่งเลี้ยงดู ชัดเกล้าให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กตามความเชื่อของทฤษฎีระบบครอบครัว (Family system theory) (สถาบันธัญญารักษ์. 2547 : 89) ที่เชื่อว่า บิดามารดา มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว การนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่นก็คือการนำ การทำหน้าที่ครอบครัว (Family function) เข้ามาเป็นปัจจัยหลักในการป้องกัน เพราะถ้าครอบครัวได้มีการทำหน้าที่ครอบครัวได้ดี จะทำให้ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวที่มีความสุข สมาชิกในครอบครัวจะมีการแสดงออกถึงความห่วงใย เอื้ออาทร เปิดเผย เห็นอกเห็นใจ มีการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา บรรยากาศในครอบครัวเต็มไปด้วยความอบอุ่น มีความหวัง สมาชิกแต่ละคนมีการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบ ซึ่งเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มีลักษณะเช่นนี้จะเป็นคนที่มีความสามารถ มีคุณค่าในตนเอง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีการปรับตัวดี สามารถสร้างสัมพันธภาพกับสังคมภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันธัญญารักษ์. 2547 : 89) และจากผลการวิจัย พบว่า การทำหน้าที่ครอบครัว โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลางอาจเป็นเพราะว่า รายได้เฉลี่ยของครอบครัวส่วนใหญ่ อยู่ในระดับ 5,000- 10,000 บาทต่อเดือน (48.6%) และน้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน (31.3%) ซึ่งเทียบกับภาวะเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันนับว่าอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งรายได้เฉลี่ยของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรายได้ 14,980 บาท/เดือน ในปี พ.ศ. 2547 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2548 : ออนไลน์) และประกอบกับบุตรอยู่ในระยะศึกษาเล่าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (50.5%) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า (39.3%) รวมทั้งการเรียนพิเศษศึกษาเพิ่มเติมในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้นในแง่ของการแข่งขันทางการศึกษา ครอบครัวซึ่งมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นจากปัจจัยสี่ ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต บิดาและมารดาจึงต้องทำงานนอกบ้าน

รวมทั้งการทำงานล่วงเวลาเพื่อที่จะเพิ่มรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้บุตรซึ่งอยู่ในวัยรุ่น รู้สึก เหนงา ว้าเหว่ ไม่ค่อยมีใครสนใจ ทั้งที่ตนเองก็อาศัยอยู่กับพ่อ แม่ (43.9%) แต่ผู้ปกครองไม่มีเวลา ให้ เมื่อมีปัญหาก็ไม่รู้จะคุย หรือปรึกษาหารือกับใคร (กุสุมา แสงเดือนฉาย. 2542 : 88) การที่ ครอบครัวบิดาและมารดาต้องทำงานนอกบ้านทั้งคู่ทำให้มีปัญหาหลายอย่างตามมาได้ ซึ่งสอดคล้อง กับผลการสำรวจผู้ปกครอง 1,066 ครอบครัวในกรุงเทพฯ (อมรวิชัย นาคทรพรพ. 2548 : 24) พบว่า พ่อ แม่ ส่วนใหญ่ทำงานวันละ 7-9 ชั่วโมง พ่อ แม่ ร้อยละ 43 รู้สึกห่างเหินกับลูก เนื่องจาก ในแต่ละวันมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกับลูกเพียง 1-3 ชั่วโมง ในแง่ของเด็กเองก็รู้สึกห่างเหินพ่อ แม่ มากขึ้นด้วยจากงานวิจัยของ สุภาณัฐ เผือกคง (2541 : บทคัดย่อ) พบว่า สาเหตุของการติดยาเสพติด ของนักเรียนมาจากการเลี้ยงดูของครอบครัว ผู้ปกครอง หรือ บิดา มารดาของนักเรียนต้องทำมาหา เลี้ยงชีพ สร้างฐานะ ไม่มีเวลากวดขันเอาใจใส่ความประพฤติของลูกอย่างใกล้ชิด และผลการวิจัย ของ กาญจนา ชินาธิวร (2541 : 55) พบว่า บุคลากรในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความรู้สึกว่างานทำให้ ไม่มีเวลากับครอบครัว มีงานมากเกินไป หลังเลิกงานกลับบ้านด้วยความรู้สึกที่ร่างกายหมดแรง ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานมีผลต่อเสถียรภาพของครอบครัว ไม่สามารถตอบสนองต่อความ ต้องการของครอบครัวได้ และในครอบครัวที่มีความเครียดอื่นอยู่แล้ว เช่น ฐานะไม่ดี การใช้เวลา ยามว่างด้วยกันก็จะลดลงทั้งคุณภาพและปริมาณ กรณีเด็กโตนั้นการไม่มีโอกาสใช้เวลากับพ่อแม่ อย่างเพียงพอจะทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมได้ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2544 : 80)

จากผลการวิจัย พบว่า การทำหน้าที่ครอบครัวด้านบทบาท อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้อง กับการวิจัยของ กาญจนา ชินาธิวร (2541 : 56) ที่ทำการศึกษา โครงสร้างและหน้าที่ครอบครัว พบว่า โครงสร้างบทบาทอยู่ในระดับดี โดยพบว่า สมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่ปฏิบัติตัวตามบทบาท ที่เหมาะสม มีการปรับตัวยืดหยุ่นบทบาทของตนเองตามสถานการณ์ และจากผลการวิจัย พบว่า สมาชิกทุกคนในครอบครัวรู้ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้างในครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อน หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเรียบร้อย และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายก็เหมาะสมกับแต่ละคนแล้ว อาจเป็นเพราะว่า ปัจจุบันลักษณะครอบครัวของคนไทย สามีภรรยา มีบทบาทที่ยืดหยุ่นและช่วยเหลือ เกื้อกูลกันมากขึ้น ภรรยามีส่วนช่วยหารายได้เพิ่มเติม สามีมีส่วนช่วยรับผิดชอบงานบ้านและเลี้ยงดู บุตรมากขึ้น การที่สามีช่วยเหลือภรรยามากขึ้นนั้นส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในครอบครัวที่มีฐานะระดับ ปานกลางและอยู่ในเขตเมือง (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2544 : 76) จากการวิจัยของ กาญจนา ชินาธิวร (2541 : 57) พบว่า ความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่กับบทบาทที่เป็นอยู่ของกลุ่มสมรส ร้อยละ 70.7 และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแนวโน้มของการยอมรับบทบาทของคู่สมรสซึ่งกันและ กันมากขึ้น มีบทบาททั้งภายในและภายนอกครอบครัวเหมือนกัน โดยสามีมีส่วนร่วมรับผิดชอบงาน

บ้านเพิ่มมากขึ้น การที่สมาชิกในครอบครัวแสดงบทบาทของตนได้เหมาะสม ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวได้รับความพึงพอใจ ภารกิจในครอบครัวก็จะดำเนินไปได้ด้วยดีและดำรงอยู่อย่างปกติสุข

การทำหน้าที่ครอบครัว ด้านความผูกพันทางอารมณ์ พบว่า อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สถาบันวิจัยวชิร (2547 : 105) ที่ศึกษาผลการทำหน้าที่ครอบครัวก่อนการใช้โปรแกรมการทำหน้าที่ครอบครัวกับครอบครัวของผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษาในระยะฟื้นฟูสมรรถภาพแบบเข้มข้นทางสายใหม่ (FAST model) ส่วนใหญ่มีการทำหน้าที่ครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการตอบสนองทางอารมณ์และด้านความผูกพันทางอารมณ์ มีคะแนนเฉลี่ยในระดับสูง จากผลการวิจัยพบว่า คนในครอบครัวจะเต็มใจรับฟังและใส่ใจกันในทุก ๆ เรื่อง มีความรู้สึกอบอุ่นเมื่อรู้ว่าครอบครัวรักและห่วงใย รู้สึกเศร้าไปด้วยถ้าคนในครอบครัวมีความทุกข์ เป็นเพราะว่าครอบครัวอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานของความรักและความผูกพัน โดยปกติแล้วทุกครอบครัวจะมีความรักและความผูกพันเกิดขึ้นในทุกครอบครัว ความรักความผูกพันเริ่มต้นในระยะหนุ่มสาวและพยายามแสดงออกในเชิงซู้สาว มีความแน่นแฟ้นมากขึ้นเมื่อครอบครัวเริ่มต้น เมื่อทั้งคู่แต่งงานกัน มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เมื่อมีบุตรแล้วความรู้สึกผูกพันและความรู้สึกร่วมกันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เป็นความผูกพันระหว่างคู่สามี ภรรยา ระหว่างบิดามารดาและบุตร ระหว่างพี่น้องครอบครัวเดียวกัน สมาชิกจะมีความรู้สึกร่วมเมื่อสมาชิกคนอื่นมีทุกข์มีสุข จะรู้สึกทุกข์และเดือดร้อนใจร่วมด้วย ความผูกพันและความรู้สึกร่วมกันนี้เป็นความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานมาจากความรู้สึกเห็นใจซึ่งกันและกัน ความรักซึ่งให้แก่กัน จึงทำให้มีความรู้สึกร่วมเมื่อบุคคลที่ผูกพันได้รับความทุกข์หรือสุขก็ตาม (รุจา ภูไพบูลย์, 2541 : 55) การสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในครอบครัว ครอบครัวที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตร ซึ่งแสดงออกโดยการให้ความรัก ความเอาใจใส่ของบิดามารดาเด็กจะมีความต้องการความสำเร็จสูง เด็กมีความรักและความภูมิใจในบ้าน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายเด็กที่ประสบปัญหาในครอบครัว จะเกิดความเกลียดชังบ้านและสมาชิกในบ้าน พยายามหนีออกจากบ้านเพื่อไปแสวงหาความรักความอบอุ่นนอกบ้าน ทำให้เด็กถูกชักนำกระทำความผิดได้ง่าย (ป.มหาจันทร์ (นามแฝง), 2544 : 58 - 59) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สมิต วัฒนชัยบุญธรรม (2545 : 69) ซึ่งศึกษาสภาพ การใช้ยาเสพติดของนักเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านตัวนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับการใช้หรือไม่ใช้สารเสพติด คือ ความเพียงพอของการได้รับความอบอุ่น ความกลมเกลียวในครอบครัว ซึ่งปัจจัยนี้ทำให้นักเรียนมีความมั่นคงทางจิตใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ทำให้นักเรียนตัดสินใจหลีกเลี่ยงไม่ใช้ยาเสพติด

2. ทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น

ทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ซึ่งทักษะชีวิตนั้น (Life skill) เป็นความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือก

ทางเดินชีวิตที่เหมาะสมในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ นำมาใช้ ปรับปรุงและพัฒนาตนเองทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สมบุญรณ์ เสถียรกาล. 2545 : 22)

ทักษะชีวิตด้านเจตคติ ในด้านความตระหนักรู้ในตน และทักษะด้านความภาคภูมิใจในตนเอง อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแผนการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพติด ในสถานศึกษาของกรมสุขภาพจิต ได้นำมาสอนในสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากผลการวิจัย พบว่า วิทยุร่นกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (50.5%) และกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า (39.3%) การสอนทักษะชีวิต ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการส่งเสริมให้เด็กนักเรียน ได้มีการแสดงออก กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติ และทดลองปฏิบัติ ทำให้เด็กมีทักษะชีวิตในด้านนี้สูง สอดคล้องกับหลักการขององค์การอนามัยโลก (อรัญญาณี เชื้อไทย. 2541 : 49) ที่ว่าทักษะชีวิต (Life skill) มีองค์ประกอบทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติ ทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหาหรรอบ ๆ ตัว สำหรับการปรับตัวในอนาคต (นภาพร จันทวรรณ. 2545 : 44) กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับ “ตน” ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองว่า คนไทยทั่วไปมีภาระต่อ “ตน” อยู่ 2 อย่าง คือ “ตนจริง” และ “ตนในอุดมคติ” ตนจริง คือ สภาพที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ข้อดี ข้อเสีย จุดเด่น จุดด้อย ความสามารถ ความถนัด ตามความเป็นจริง ส่วน “ตนในอุดมคติ” คือ สภาพใฝ่ฝันว่าอยากมีอยากเป็น เช่น อยากสวย อยากเป็นคนเด่น อยากร่ำรวย “ถ้า” ตนในอุดมคติ ที่วาดไว้ ต่างกับตนจริงมาก ทำให้เกิดความเครียด รู้สึกว่าเป็นบุคคลไร้ค่า ทำให้หมดความเชื่อมั่นในตนเองได้จากการวิจัยของ นวนันท์ กิจทวี (2541 : 99) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันยาบ้าในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบว่า แผนการจัดกิจกรรม “การเห็นคุณค่าของตนเอง” เป็นการชี้แนะแนวการมองข้อดีของตน การเห็นคุณค่าของตน การยอมรับนับถือตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ากับครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และสังคมที่นักเรียนเกี่ยวข้อง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้า

หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ครอบครัว เป็นสถาบันย่อยที่สุดของสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกของครอบครัว ให้เป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมซึ่งการสร้างความรักและความอบอุ่นในครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นในตัวบุคคล เพื่อไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (ป. มหาจันทร์. 2544 : คำนำ) ครอบครัวจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่ง

ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว ครอบครัวที่มีการทำหน้าที่ครอบครัวได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพจะทำให้ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวที่มีความสุข (สถาบันวิจัยวิจัย. 2546 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ กาญจนา ชินาธิวร (2541 : 63) พบว่า โครงสร้างและหน้าที่ครอบครัว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิต พบว่า หน้าที่ครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการสร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อมรลักษณ์ อากาสิวิท (2542 : 11) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์และการสื่อสาร โดยเน้นให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว มีส่วนร่วม มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัว มีการตัดสินใจร่วมกัน ยอมรับฟังและสื่อสารเจรจา ประนีประนอมกันด้วยความรักความเข้าใจและเหตุผล การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในครอบครัว เพราะการสื่อสารจะเป็นตัวเชื่อมโยงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี หรือขัดแย้งได้ ครอบครัวที่มีการสื่อสารทางบวก ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ครอบครัว ในด้านอื่น ๆ ตามมา ก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ก่อให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ และตอบสนองทางอารมณ์ต่อกันอย่างเหมาะสม (ปัญญารัตน์ ศรีสว่าง. 2546 : 5) สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวจะช่วยพัฒนาทักษะทางด้านสังคมในสังคม นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความเข้าใจตนเองและผู้อื่น (กาญจนา พึ่งเนตร. 2537 : 14) การทำหน้าที่ครอบครัวได้ดี จะส่งผลให้วัยรุ่นมีสัมพันธภาพและการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปได้อย่างดีและตรงกับความต้องการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทางสังคม ทำให้มีการพัฒนาทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่น เป็นพื้นฐานการปรับตัวทางอารมณ์ และสังคมในอนาคต (สุวดี ศรีเลณวัตติ. 2530 : 73)

หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ในตน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจากผลการวิจัย พบว่า วัยรุ่นกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (50.5%) และกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือสูงกว่า (39.3%) แผนการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาเสพติดในสถานศึกษา ของกรมสุขภาพจิต ได้นำมาสอนในสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การสอนทักษะชีวิตใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้มีการแสดงออก กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติ และทดลองปฏิบัติทำให้เด็กมีทักษะชีวิตในด้านนี้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ จากการวิจัยของ พรพรรณ บุญนุกูล (2545 : 42) พบว่า หลังจากเข้าค่ายเสริมทักษะเยาวชนแก้ไขปัญหายาเสพติด โรงเรียนบางปะหัน ค่าคะแนนเฉลี่ยของทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาเสพติด ด้านเจตคติ เรื่อง รู้ค่าในตนพินภัยห่างไกลยาเสพติด

อยู่ในระดับดี การรู้จักและเข้าใจตนเอง การรู้ถึงจุดที่ดีและจุดที่ด้อยของตนเอง รู้ถึงความสามารถของตนเอง เข้าใจในความต้องการและความรู้สึกของตนเอง รู้จักคิดก่อนทำ จะสามารถป้องกันตนเองจากยาเสพติดได้ ประกอบกับครอบครัวมีหน้าที่หลักในการให้ความรักความอบอุ่นทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกมั่นใจมีการพัฒนาตนเอง ให้ความช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (รูกา ภูไพบูลย์, 2541 : 191) และจากการศึกษาของ ซาคริต เทพรัตน์ (2540 : 31) พบว่า บุคคลที่มีส่วนช่วยในการสร้างความความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้แก่ บิดา มารดา โดยมีส่วนช่วยในการพัฒนาความเชื่อถือในตนเอง มีความกล้าในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น บิดามารดาที่ให้ความรักความอบอุ่น อย่างเพียงพอ และสม่ำเสมอจะสร้างความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจและความเชื่อมั่นในตนเองให้กับบุตร ทำให้บุตรตระหนักถึงความมีคุณค่าในตนเอง มีความเข้าใจในตนเอง รู้ข้อดีข้อด้อยของตนเอง

หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับ ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด อาจเป็นเพราะว่า วัยรุ่นเป็นวัยเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่ต้องการมีความคิดเป็นอิสระมีความเชื่อมั่นในตนเอง แสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สนใจในเพื่อนรุ่นเดียวกัน ประกอบกับวัยนี้เป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับเพื่อนที่มีความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจคล้าย ๆ กัน ทำให้เกิดการตัดสินใจ การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในทางที่สมาชิกของกลุ่มถือปฏิบัติ ซึ่งถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทำให้วัยรุ่นเข้ากลุ่มได้ ดังการศึกษาที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกมักมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงลูกเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ และส่งผลให้วัยรุ่นทำตัวออกห่างจากพ่อแม่ ซึ่งภาวะดังกล่าวจะมีมากในช่วงวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง แต่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลาย ความขัดแย้งจะค่อยๆลดลง และมีความใกล้ชิดมากขึ้น แต่สิ่งสำคัญที่มักพบในวัยรุ่นตอนต้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ คือ ทั้งพ่อ แม่ และลูก ต่างมีความคาดหวังซึ่งกันและกัน คือ ลูกวัยรุ่นมักจะคาดหวังว่าช่วงชีวิตของตนเองในวัยนี้น่าจะได้รับความอิสระจากพ่อแม่ ในขณะที่พ่อแม่ก็คาดหวังเช่นกันว่า ลูกของตนเป็นช่วงวัยที่ต้องเพิ่มความเข้มงวดกวดขันให้มากยิ่งขึ้น ด้วยความคาดหวังซึ่งกันและกันดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดคำพูดและการกระทำที่สื่อสารถึงกันที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่พึงพอใจอยู่เสมอ (Steinberg, 1993 : 139) การคบเพื่อนมีความหมายกับวัยรุ่นมาก วัยรุ่นจะเห็นว่าเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นจะขาดเสียไม่ได้ ทำอะไรทุกอย่างจะต้องอาศัยเพื่อนมีเรื่องอะไรจะเล่าให้เพื่อนฟัง หรือขอความเห็นคำปรึกษา จะปรับทุกข์ร้อนของตนกับเพื่อนมากกว่าบิดามารดาหรือผู้ปกครอง จะผูกพันกับเพื่อน และปรากฏอยู่เสมอว่า การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของเด็ก โดยทำตามมติและค่านิยมของหมู่คณะ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลว่า ถูกหรือผิด (ณัฐฉานย์ ทิมดี, 2544 : 15) การที่วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความเป็นอิสระ (Autonomy) ต้องการมีความสามารถในการนำพาชีวิตของตนเอง แต่ใน

ขณะเดียวกันก็ยังต้องการความรักความเอาใจใส่อยู่เช่นเดิม (Cumming, 1995 : 412-413) สภาพความเป็นไปในบ้าน บรรยากาศที่พ่อแม่ลูกใช้ชีวิตร่วมกัน มีผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมการแสดงออกของลูก บรรยากาศที่แฝงไปด้วยความรัก ความเข้าใจ ทำให้เด็กเป็นคนที่มีความสุขจิตที่ดี สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคได้ด้วยความมั่นใจ (ประดิษฐ์ เอกทัศน์. 2537 : 36-37) ครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนบุคคลตั้งแต่เป็นทารก สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การที่พ่อ แม่ เป็นแบบอย่างที่ดี วัยรุ่นก็จะรับแบบของพฤติกรรมที่พบเห็นจากพ่อ แม่ ครอบครัวที่เปิดโอกาสให้เด็กได้รับคำอธิบาย อภิปราย และตัดสินใจ จะทำให้วัยรุ่นพัฒนาไปในทางที่ดี (วิทยานาควิษร. 2527 : 61) ทำให้มีการจัดการกับอารมณ์และความเครียดอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยเล็กๆทางสังคมที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตเป็น “คน” ที่สมบูรณ์มีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่น และก้าวสู่การเป็นประชากรที่มีคุณภาพของสังคม เป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศทุก ๆ ด้าน ความรักของพ่อ แม่ และความอบอุ่นของครอบครัวเป็นเสมือนเกราะคุ้มกันเด็กจากสิ่งเลวร้ายในที่ร่มล้อมอยู่สังคม ในยุคปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ค่าครองชีพที่แพงขึ้น ทำให้พ่อ แม่ อาจละเลยการทำหน้าที่ครอบครัวไปได้ โดยรู้ไม่เท่าทันกับผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับการทำหน้าที่ครอบครัวได้ดีไม่เพียงพอ เพราะครอบครัวจะดำรงอยู่อย่างปกติสุข ประชากรของประเทศจะมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวว่ามีประสิทธิภาพดีมาน้อยเพียงใด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

1. การทำหน้าที่ครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรมีแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้บิดา มารดา บุตร ทราบถึง ความรู้ ความสำคัญ กระบวนการของการทำหน้าที่ครอบครัว โดยมีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ การสัมมนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบิดา มารดา บุตรอยู่ในวัยรุ่น เพื่อให้บิดา มารดา บุตร ตระหนักถึงความสำคัญ และผลประโยชน์ของการทำหน้าที่ครอบครัวให้มากยิ่งขึ้น

2. มีการฝึกทักษะการทำหน้าที่ครอบครัวในด้านต่าง ๆ ร่วมกับบุตรที่อยู่ในวัยรุ่น โดยการทำกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน บิดา มารดาและบุตร มีมุมมองในเรื่องของครอบครัวมากขึ้น บิดา มารดา บุตร เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ทำให้ครอบครัวได้รับความรู้และมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน

3. ควรมีหลักสูตรในการสอนทักษะชีวิตสำหรับเด็กนักเรียนทุกโรงเรียน โดยให้ความสำคัญกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ก่อน เพราะเด็กบางคนอาจจะไม่สามารถศึกษา

ต่อไปในชั้นที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาภาคบังคับก็ตาม เด็กบางคนอาจต้องไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนอื่น ๆ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป และจากผลการวิจัยต่าง ๆ จะพบว่าเด็กมีอายุน้อยลงในการไปยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด เด็กจะได้มีภูมิคุ้มกันขั้นต้นเป็นพื้นฐานที่ดีต่อไป

4. หน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าของวัยรุ่นในด้านความตระหนักรู้ในตน การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การจัดการกับอารมณ์และความเครียด ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัวได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของครอบครัวเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวได้ถูกต้องขึ้น สนับสนุนให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในด้านของหน่วยงานผู้ปฏิบัติ และนโยบายของประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวที่ส่งผลให้วัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมการก้าวร้าว พฤติกรรมการติดสารเสพติด พฤติกรรมการเบี่ยงเบนทางเพศ
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบถึงการทำหน้าที่ครอบครัว สำหรับประชากรที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองกับเขตชนบทว่ามีการทำหน้าที่ครอบครัวเป็นอย่างไร
3. ควรมีการศึกษาหน้าที่ครอบครัววัยรุ่นที่มีบุตรหญิงหรือบุตรชาย ว่ามีการทำหน้าที่ครอบครัวเป็นอย่างไร
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวัยรุ่นที่เข้าร่วมโครงการทักษะชีวิตกับกลุ่มที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการทักษะชีวิต ว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติตนต่อสิ่งเสพติดในสิ่งแวดล้อมยุคปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่
5. ควรมีการศึกษากรณีตัวอย่างของวัยรุ่นที่มีรูปแบบโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีผลต่อการป้องกันสารเสพติดหรือไม่ อย่างไร